

és erősítésének szellemi igénye, ez hatja át a gyűjtemény legtöbb írását. A nyugati magyar esszéírók egyetértenek azokkal a hazai írókkal és tudósokkal – Illyés Gyulára, Németh Lászlóra, Keresztury Dezsőre, Nagy Lászlóra, Csoóri Sándorra gondolok –, akik szerint a huszadik században elszenvedett történelmi válságok és kataklizmak veszélyes következményekkel jártak a magyarság nemzeti, közösségi tudatának és kohéziójának alakulására, s próbálják kitapintani e kedvezőtlen fejlemények okait és következményeit. Mindez nem nélkülözi az – akár fájdalmas és kritikai szel-

lemű – önvizsgálatot sem, együtt jár a magyarság európai helyének és szerepének meghatározási kísérleteivel és természetesen a kisebbségi létben vagy éppen a nyugati diaszpórában élő magyar népcsoportok gondjainak és jövőjének mérlegelésével. Éppen ezzel válik a nyugati magyar esszéírók antológiája közfigyelemre méltó gyűjteménnyé, amely lényegbevágó közös kérdésekre keresi a feleletet. (*Európai Protestáns Szabadegyetem, Bern, 1986*)

Pomogáts Béla

Filozófia

Raissa Maritain: Nagy barátságok Jacques Maritain: A filozófia alapelemei

A Szent István Társulat kiadásában 1986-ban egy kötetben jelent meg Raissa Maritain Nagy barátságok és Jacques Maritain A filozófia alapelemei című írása. A két írás látszólag igen különbözik egymástól, valójában azonban mégis összetartozik. Raissa visszaemlékezéseiben két igazságot, teljesebb életet kereső lélek szellemi-lelki útját, egymásra találását és megterését rajzolja meg. Mindkettőjükben igen erős vágy él az igazság után. Olyan igazságra szomjaznak, amely nemcsak értelmüket, hanem egzisztenciájukat is képes megragadni és betölteni, amely képes átalakítani életüket. Az igazság keresése közben átélik intelligenciájuk fenyegetettségét, eltévelyedéseit. Elégedetlenségükkel, keresik az életüket átforgató igazságot, de a maguk erejéből mégsem képesek rátalálni. Nem elégszenek meg azzal, hogy egyszerűen elfogadjanak rész igazságokat, vagy átgyőződésre törekcsenek. Saját maguk akarják felfedezni és belátni az élet igazságát

és csak megváltó és boldogító erejű igazságot hajlandók elfogadni. A keresetség szentségének fölvétele átalakítja szellemüket és lelkeségüket. S a szentség erejében megújult szellemük ismét a filozófia felé fordul. A kezdők számára Jacques később megírja A filozófia alapelemei című könyvét. Az antik-görög és a középkori skolasztikus filozófia nyomán rávilágít a valóság felé tájékozódó keresetény szellem evidenciáira és racionális szükségleteire.

A több évszázados, elfogadott normák szerint kialakított hagyomány és a minden előfeltevéstől mentes, szabad és kételkedő gondolkodás között folyik a dialógus az egyén föltszabadítása érdekében. Abaelardus és Szent Bernát nyitja a sort. Descartes és Pascal folytatja. Chateaubriand, Lamartine szellemében ismét fölizzik a vallásos szellem. Szabadunk elején és első évtizedeiben újra erőteljesen fölángol a francia vallásos lelkeség. Huysmans, Bloy, Jammes, Peguy, Claudel, Mauriac, Bernanos, G. Marcel nevei jelzik a keresztény hit újraéledését. Ehhez a szellemi, lelki vonulathoz tartozik a csodálatos házaspár, Raissa és Jacques Maritain. A keresztény hit igazságát, üdvözítő erejét „nagy barátságok” révén ismerik föl.

Raissa és Jacques belső drámájának, szellemi-lelki küzdelmeinek és megtérésüknek

előkészítő tényezőit konkrét életükben kell keresnünk. A megtérés szempontjából jelentősége van egyéni élettörténetüknek, a körülményeknek, költőknek, íróknak, a zenének, a tudománynak. Ezeket keresztül éri el őket Isten kegyelme. A legdöntőbb jelentősége azonban a személyes találkozásoknak, a barátságoknak van. Isten nem mint probléma, hanem mint fölhívás, meghívás jelentkezik. A kegyelem pedig mint elutasítás vagy személyes elkötelezettség válik személyes tényezővé. A személyes meggyőződésé vált igazság csak személyes szférában bontakozhat ki. Az Istennel való találkozáshoz először el kell háritani az akadályokat, meg kell hallani a személyes hívást, és aztán szabadon dönteni kell mellette. A Sorbonne-on sok részizagságot ismertek meg, de ezek szigorúan körülhatárolt pozitív ismeretek voltak csupán. Szert tettek egzakt módszerekre, de ezek nem vezették el őket az élet igazságához, sem annak forrásához. Minél inkább átérték tudásuk, ismereteik viszonylagosságát, annál inkább vágyakoztak az abszolút, a feltétlen igazság után. Még nem ismerték sem Arisztotelészt, sem Szent Tamást, de már sejtészerűen megélték, hogy az ember természeténél fogva metafizikus lény, akiben természetes vágy él az abszolútumra. Az intellektuális szkepszis és a nihilista erkölcs a kétségbeesés örvénye felé sodorja őket. Számukra ekkor egyetlen fontos, szabadon eldöntendő kérdés volt csupán: vajon az élet tényleges tapasztalatában fölfedezhetik-e annak igazi értelmét?

A fenyegetett intelligencia, az üdvösséget sóvárgó egzisztencia a nagy barátságok, a személyes kapcsolatok és eszmeszerék segítségével az üdvösség útjára lép. Az anyagiasság, a hatalom, a politika, a pozitív tudományosság világába betörnek a személyes, lelki erők. Ezek között első az igazi, testi-lelki jó barát E. Psichari, akin keresztül a metafizika, a vallás életalakító tényezőként jelenik meg. Tudatosult bennük, hogy számukra a hit fő akadálya a pozitivistá tudományeszmény. Aztán jön Peguy, a rendkívüli, szuggesztív és kihívó barát. Az igazság, a vallás ismét az élet közegeg át bukkon föl a személyes és szociális kérdések keresztüztüében mint keresztény humanizmus. Az örökkévalóság az időbe testesülten nyilatkozik meg. Igen nagy jelentősége volt a Bergsonnal való találkozásnak. Bergson előadásai révén az abszolútum homályos, bizonytalan megsejtése kitisztul, evidenssé válik. Kiderül, hogy a vallás és a metafizika között benső és szükségszerű kapcsolat van. Az így megtsitult intelligenciának később az Aquil-

nói Szent Tamással való találkozás ad egész életre szóló szellemi tartalmat, normát és rendszert. Bloy személyes hatása oly erőteljes, hogy az már a keresztység szentségének fölvételéig vezeti el őket. Bloy szenvedélyesen közzölt keresztény üzenete, annak hitelessége és mélysége már a keresztény hitet, reményt és szeretetet sugározta.

Amikor az olvasó a könyv vége felé a szellemi-lelki dráma csúcspontjára ér, akkor azt reméli folytatásként, hogy megismeri a megtért életből származó gyümölcsöket, a további életutat. És ekkor szinte hideg zuhanyként hat, hogy Jacques Maritain egyszerűen és közérthető módon bevezet a bölcselembe, megismerteti az olvasót az általa kidolgozott bölcsélet elemeivel. Jacques megtérése után úgy vélte, hogy búcsút kell mondania a bölcséletnek. De aztán boldogan fedezte föl, hogy a keresztény hit megértéséhez szükség van a bölcséletre, az értelem és a hit között benső összefüggés és megfelelés van. Először fölvázolja a görög bölcsélet történetét, majd annak alapján a bölcsélet lényegi meghatározását és fölosztását. Jacques tomista bölcselőkét azt vallotta, hogy létezik időtálló, maradandó érvényű bölcsélet még a gondolkodás mai zürzavarában, ellentmondásos sokféleségében is, és a tomizmus a keresztény gondolkodás hiteles és maradandó képviselője.

A *Nagy barátságok* lapjait olvasva meglátjuk, mit jelenthet egyik ember a másiknak, ha igazi találkozás, barátság jön létre közöttük. Az igaz barátságok alkalmat adhatnak az igazi és teljes értelmű találkozásra, a személyes Istennel való találkozásra is. A másokkal való találkozásban ismer önmagára a lélek, és önmagán keresztül fedezi föl személyes létének föltétlen alapját és hordozóját, a személyes Istent. Jacques később Jegyzeteiben 1954-ben így teszi föl a kérdést: Ki is vagyok tehát én? A kérdésre így válaszol: Professor? Író vagy talán bölcselő? Inkább olyanvalakinek látja önmagát, aki küzd az igazság kinyilvánulásáért, aki fület a földre tapasztja, hogy meghallja „a rejtett források moraját és észlelje a láthatatlan csírázások susogását”.

A könyv súlyos kérdéseket vet föl, és remélhetőleg az olvasóban is komoly kérdések támadnak életére vonatkozólag. És ezek a kérdések a mai kereszténység legsúlyosabb kérdései; hogy a megtérések révén kinyilvánul-e a keresztény hit élettereje, új és teljesebb életet fakasztó ereje.

Fila Béla